

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-707225-I/12/KK

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Warszawa, 12. 12. 2013 r.

Pan
Marek Biernacki
Minister Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11
00 - 950 Warszawa

szanowny Panie Ministrze

Z satysfakcją przyjąłem wiadomość o znowelizowaniu rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości regulujących zasady przeprowadzenia egzaminów adwokackiego, radcowskiego i notarialnego¹. Wprowadzone zmiany odnoszą się do czasu trwania regulowanych tymi rozporządzeniami egzaminów. Dzięki temu znacząco wyrównano szanse zdających, którzy z racji niepełnosprawności potrzebują więcej czasu na zapoznanie się z treścią pytań i udzielenie odpowiedzi. Zapewnia to osobom z niepełnosprawnościami pełniejszy dostęp do zawodów prawniczych.

Wpływające do Rzecznika Praw Obywatelskich skargi świadczą jednak, że pomimo wprowadzonych zmian osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności nie mają zagwarantowanych równych szans przy zdawaniu egzaminów wstępnych na aplikację oraz prawniczych egzaminów zawodowych.

Analiza obowiązujących aktów prawnych skłania do wniosku, że konieczne są dalsze zmiany mające na celu dostosowania warunków powyżej wymienionych egzaminów do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Potwierdzają to także opinie

¹ 1) z dnia 24 września 2009 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu adwokackiego (Dz. U. Nr 163, poz. 1301, ze zm.),

2) z dnia 24 września 2009 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu radcowskiego (Dz. U. Nr 163, poz. 1302, ze zm.),

3) z dnia 2 czerwca 2009 r. w sprawie komisji egzaminacyjnej do spraw aplikacji notarialnej oraz przeprowadzania egzaminu wstępnego i notarialnego (Dz. U. Nr 84, poz. 708, ze zm.).

organizacji pozarządowych do których Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się o zajęcie stanowiska w tej sprawie (opinię przesyłam w załączeniu).

W mojej ocenie nowelizacji wymagają w szczególności:

- 1) *Dział VII ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o advokaturze (Dz. U. z 2009 r., Nr 146, poz. 1188 ze zm.),*
- 2) *Rozdział IV ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2010 r., Nr 10, poz. 65 ze zm.),*
- 3) *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 kwietnia 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przeprowadzania naboru dla kandydatów na aplikację ogólną oraz trybu powoływania i działania zespołu konkursowego i komisji konkursowej (Dz. U. z 2002 r., poz. 1006, ze zm.),*
- 4) *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 marca 2011 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu sędziowskiego i prokuratorskiego (Dz. U. Nr 54, poz. 283),*
- 5) *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2007 r. w sprawie trybu i sposobu powoływania i działania komisji egzaminacyjnych oraz przeprowadzania egzaminów konkursowego i komorniczego (Dz. U. Nr 244, poz. 1802),*
- 6) *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 marca 2011 r. w sprawie egzaminu dla osób ubiegających się o licencję syndyka oraz opłaty egzaminacyjnej (Dz. U. Nr 47, poz. 243).*

Wymienione wyżej akty prawne mogą być dyskryminujące w szczególności dla osób z niepełnosprawnością wzrokową manualną i metaboliczną.

Odnosząc się do kwestii dostosowania wyżej wymienionych egzaminów do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzrokową należy podnieść dwa zagadnienia. Pierwszym z nich jest potrzeba dostosowania dla osób z niepełnosprawnością wzrokową aplikacji do zdawania egzaminów. Obecnie nie są one dostępne dla osób posługujących się programami odczytu ekranu, co w praktyce uniemożliwia przeprowadzenie egzaminu. Drugą kwestią jest potrzeba uregulowania w rozporządzeniach trybu zdawania egzaminów przez osoby z niepełnosprawnością wzrokową w przypadku awarii sprzętu komputerowego podczas

egzaminu - w takim przypadku inni przystępujący do egzaminu mogą go kontynuować pisząc odręcznie.

Rozpatrując natomiast kwestię zapewnienia równych szans przy zdawaniu egzaminów prawniczych przez osoby z niepełnosprawnością manualną należy zwrócić uwagę, iż wskazane regulacje nie przewidują możliwości podyktowania przez zdającego odpowiedzi osobie wyznaczonej przez komisję egzaminacyjną. Brak takiego rozwiązania należy ocenić negatywnie. W przypadku osób z niepełnosprawnością neurologiczną tryb egzaminacyjny może powodować zwiększenie spastyki mięśni, wskutek czego pisanie egzaminu na komputerze, nawet przy wydłużonym czasie egzaminu, będzie dla zadającego ogromnym wysiłkiem, który może skutkować niewykazaniem przez niego posiadanej wiedzy. Także w przypadku osób z niedowładem rąk wprowadzenie takiego rozwiązania jest niezbędne w celu zapewnienia im równych szans podczas egzaminu.

Natomiast w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością metaboliczną trzeba zauważyć, iż osoba z cukrzycą zmuszona jest do dokonywania pomiaru poziomu cukru we krwi (stres powoduje jego duże wahania), iniekcji insuliny oraz spożycia posiłku co 3 godziny. W obecnym stanie prawnym istnieje co prawda możliwość zarządzenia przez przewodniczącego komisji egzaminacyjnej przerwy na czynności związane z tą niepełnosprawnością nie ma jednak możliwości wydłużenia czasu egzaminu o czas tych przerw.

Brak wskazanych wyżej rozwiązań może moim zdaniem prowadzić do naruszenia, wyrażonej w art. 32 Konstytucji RP, zasady równości, a także wynikającej z art 65 Konstytucji RP zasady wolności wyboru i wykonywania zawodu.

Należy dodać, że zgodnie z art. 27 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych państwo ma obowiązek zapewnić osobom z niepełnosprawnościami prawo do pracy na równych zasadach z innymi, w tym prawo do utrzymywania się z pracy wybranej przez siebie.

W przypadku wspomnianych zawodów prawniczych obowiązek ten powinien być rozumiany także jako zapewnienie możliwości zdawania egzaminów wstępnych na aplikacje oraz zawodowych egzaminów prawniczych na zasadach równych z innymi obywatelami.

Analizując zasady tych egzaminów należy także zwrócić uwagę na sytuację matek karmiących piersią. Obecnie mogą one opuścić salę egzaminacyjną w celu nakarmienia dziecka, jednak czas tej przerwy także nie jest doliczany do czasu egzaminu. Trzeba przy tym zwrócić uwagę, że pomimo, iż nie jest możliwe dokładne określenie częstotliwości karmienia piersią to ustawodawca w art. 187 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy* (Dz. U. z 1974 r. Nr 24, poz. 141 ze zm.), przewidział zasady regulujące prawo pracownic karmiących piersią do przerw wliczanych do czasu pracy. Zasadnym wydaje się więc wprowadzenie reguł pozwalających na doliczenie do czasu egzaminu przystępującej do niego kobiecie karmiącej piersią określonej przerwy na karmienie. Obecnie przewodniczący komisji egzaminacyjnej może zarządzić przerwę na karmienie dziecka, nie ma jednak możliwości wydłużenia czasu egzaminu o czas tych przerw. **Trzeba przy tym zauważyć, że zgodnie art. 18 Konstytucji RP macierzyństwo znajduje się pod opieką i ochroną Rzeczypospolitej Polskiej. Niewątpliwie w celu realizacji tej konstytucyjnej gwarancji należy wprowadzić rozwiązania, w wyniku których kobiety nie musiałyby wybierać między zwiększeniem szans na zdanie egzaminu a karmieniem dziecka.** Takie rozwiązanie sprzyjałoby również realizacji zasady równości kobiet i mężczyzn zawartej w art. 33 Konstytucji RP. Nie można zapominać, że zasada równości nie oznacza nakazu kierowania jednakowych norm do wszystkich podmiotów, ale takich norm, których skutkiem jest równość faktyczna tych podmiotów.

Reasumując w mojej ocenie niezbędne jest wprowadzenie następujących udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami oraz matek karmiących piersią:

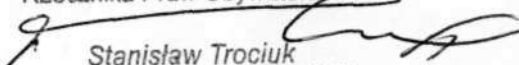
- dostosowanie aplikacji komputerowej do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku, posługujących się programami odczytu ekranu;
- uregulowanie trybu zdawania egzaminów przez osoby z niepełnosprawnością wzroku w przypadku awarii sprzętu komputerowego;
- wprowadzenie możliwości podyktowania odpowiedzi osobom trzecim przez osoby z niepełnosprawnością manualną;
- wprowadzenie możliwości wydłużenia czasu egzaminu dla osób z niepełnosprawnością metaboliczną o czas przerw związanych z czynnościami z niej wynikającymi;

- wprowadzenie możliwości wydłużenie egzaminu dla matek karmiących piersią o czas karmienia dziecka.

W tej sytuacji, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o *Rzeczniku Praw Obywatelskich* (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147, ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz rozważenie dokonania zmian w wyżej wymienionych aktach prawnych, które umożliwiłyby dostosowanie formy egzaminów do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzrokową manualną i metaboliczną oraz matek karmiących piersią.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Załącznik 3